

Ikke den Onde Quisling

I går presenterte Hans Fredrik Dahl første bind i sin Quisling-biografi: «Vidkun Quisling. En fører blir til.» I 10 år har forfatteren beskjeftiget seg med stoffet, de siste fem årene intenst.

I 1988 utga den norsk-amerikanske historikeren Oddvar Høidal sin versjon av Quislings liv, på rundt 700 sider. Første bind av Dahls verk er på over 500 med noteapparat. Hva er så nytt? Endel fakta kommer på plass, svarer Dahl. Og Quisling før 1940 vurderes ut fra tiden før 1940.

Stanser i 39

Dahl stanser sommeren 1939. Han sier at han under skrivingen av det første bindet ble konfrontert med den gamle forestillingen om at Quislings forræderi skyldtes en moralsk brist som gikk langt tilbake i Quislings liv, ja, helt til hans barndom. Og han måtte revidere det.

Dahl nevner Nordahl Grieg, som i en artikkel i 1930-årene ga bildet av den løgnaktige Quisling, som ble tatt for valutasmugling i Russland, sendte soldater mot arbeiderne ved Menstad da han var blitt forsvarsminister i Bondepartistregjeringen og fingerte det såkalte pepperoverfallet i departementet, mellomkrigstidens store og pikante mysterium. Quisling var ifølge Grieg forkvaklet fordi han var fascist.

Vakte oppsikt

— Nordahl Griegs artikkel vakte oppsikt og bidro til samtidens og ettertidens oppfatning, også min. Dette bildet er galt. Det var ingen valutasmugling; det var en påstand Sovjetunionen fant på. Quisling sendte ikke soldater til Menstad. Det skjedde et overfall i forsvarsdepartementet.

Hans Fredrik Dahl mener også å ha oppklart det. En svensk offiser oppsøkte den norske forsvarsministeren i et delikat ørend, det gjaldt eventuell militær transit gjennom Norge i tilfelle Sverige ble innblandet i en krig i Østersjøområdet. Disse forsvarsplanene ble midlertidig oppbevart på Quislings kontor, hvor så agenter for en fremmed stat kom seg inn etter i lang tid å ha overvåket svenskene. Men samme kveld hadde Quisling et ørend på kontoret. Dahl tror at agentene var finske.

En Quisling-sak

I Stortinget ble Quisling i 1932 til en Quisling-sak da han som forsvarsminister tok et generaloppgjør med arbeiderbevegelsen og dens forbindelser til Moskva. Dahl vil nyansere:

— Quislings advarmer mot sovjetisk infiltrasjon ble sett som overensnende. Men ettertidens

som påstått. Men Quisling klarte ikke å bevise det.

Dette er ikke å helgenforklare ham, fortsetter Dahl. Quisling hadde andre sider, blant annet har jeg prøvd å se hans vei inn i antisemittismen. Men generelt må vi på bakgrunn av kildematerialet altså frafalle bildet av den moralsk fordervede Quisling som forklaring på 1940.

Forklaringen

Hva er så forklaringen? Taperens hevnt Dette var nok til stede, vedgår Dahl, men fortsatt sto det om idéer som skulle seire. Da krigen kom, dro Quisling i desember 1939 til Berlin og allierte seg med Hitler. Europas samling måtte utgå fra Berlin ettersom Storbritannia hadde valgt å stille seg utenfor, noe den probritiske Quisling — fast leser av The Times — beklaget dypt. Quisling gikk inn i virket for et storgermansk europeisk fellesmarked.

— Første bind stanser her, med det idémessige grunnlaget for å vurdere Quisling som den desperate arkitekten for det nye Europa. Dette er basert på et nytt kildemateriale som består av traktater, skrifter, dokumenter, Quislings almanakker, pass, Folkeforbundets arkiv i Genève og så videre. Det viser at hans idéer gikk tilbake til begynnelsen av 1920-årene.

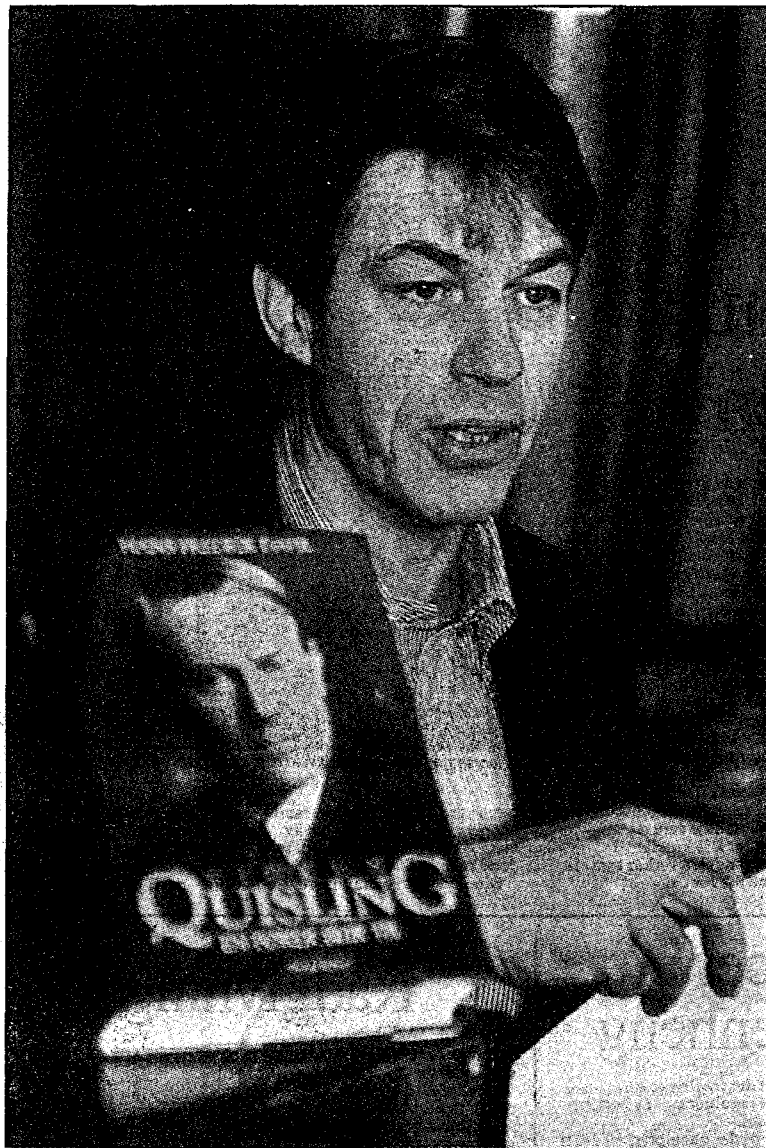
— I biografihøsten er denne boken spesiell, mener Dahl. Den handler ikke om bragder og om å reise bautaer over politisk innsats. Det dreier seg om taperen i norsk politikk, quislingen som gjorde Norge verdenskjent.

Kan en nordmann?

— Ute har jeg fått spørsmål om en nordmann kan skrive en bok om Quisling. Personen er omgitt av et emosjonelt trykk. Det har gjort oppgaven lettere at jeg har kunnet benytte et kildemateriale som ble kjent i 1980-årene. Derfor blir dette den første egentlige biografien om Quisling, hevder Dahl, som blant annet sikter til den samling som ble tilgjengelig da Quislings enke, Maria, døde i 1980.

En forventning

Dersom Quisling ikke hadde fått en karriere fra 1920 til 1945, hadde hans liv frem til 1940 da vært verd 500 sider? Var Quisling i mellomkrigstidens norske politikk bare et kuriosum som den tyske okkupasjonen likevel gjør oss interesserte i? Dahl vedgår poenget, men føyer til at han finner taperen Quisling, på en så særegen måte omstridt i samtiden, interessant i seg selv. Men hadde det ikke vært noe å fortelle om årene etter 1940, hadde det også vært mye mindre å skrive om årene før. Det er jo for

OM QUISLING. — Ute har jeg fått spørsmål om en nordmann kan skrive en bok om Quisling. Personen er omgitt av et emosjonelt trykk, sier forfatter Hans Fredrik Dahl. I går kunne han presentere boken sin.

I boken bruker han uttrykket Quislings-forventning om den stemning som bredte seg i opinionen i 1932-årene oppgjør med arbeiderbevegelsen, Moskva-binding, Quisling dro rundt og holdt foredrag for et stort publikum og ble støttet av deler av Bondepartiet i en indre partistrid. Quisling var blitt en kjendis. Han hadde ambisjoner om å bruke Bondepartiet. Men hans popularitet hang i lufta uten tilknytning til det som gir posisjon i et parti. Hvor nært kom Quisling en rolle i det etablerte politiske system? Ikke så nært som han trodde, svarer Hans Fredrik Dahl.

Wyller at vurderingen av Quisling før 1940 må glemme Quisling etter 1940. Hva var så nytt i Dahls bok om denne første tiden? Wyller fant ingen sensasjoner. Visse justeringer kunne friste teatergjukkere, men endret ikke i vesentlig grad bildet av Quisling.

Derfor var det heller ikke tale om en rehabilitering: «Slike vurderinger får vente til bind to!» Rehabiliteringen lå eventuelt i at boken var skrevet og at den ikke imøtekom forventningen om den onde Quisling. Wyller mente at Dahl stort sett hadde lest sin oppgave som Quisling-historiker.

Så lenge nasjonalstaten består vil Quisling

FOTO: KNUF FALCHISCAN-FOTO

Bildet av den onde Quisling er skapt av det som skjedde 9. april 1940 og senere, mener historikeren Hans Fredrik Dahl.

burde være den samme selv om nasjonalstaten avgikk ved en brå død i morgen. Spørsmålet var om man i en for landet tragisk situasjon sto sammen med folket.

Sluttet å kritisere

Hadde Quisling evner som politiker? Med Bulls ord; var han ikke så mislykket at han hundre prosent gagnet saken han motarbeidet? Dahl kalte sin bok en studie i den politiske taper. Mot slutten av 1930-årene ble han en person som kunne overses; til og med Aftenposten sluttet å kritisere ham. Men «det indre lys» fortsatte å brenne i ham og drev ham frem mot 1940.

Han ble satt på en hard prøve 9. april, fordi halvparten av hans trofaste skare på 700 nære tilhengere falt fra. Kuppet 9. april var meget kontroversielt hos Quislings egne.

Men politikeren Quisling hadde to sider. Utad kunne han være taperen. Innad var hans kvalitet at han var i stand til å holde NS-flokkens samlet gjennom okkupasjonsårene. Quislings autoritet forble urokkelig. Dahl finner årsaken i det han kaller Quislings utstråling i den indre kretsen. Dermed fikk også NS større betydning på tysk side i Norge enn for eksempel partiet NSB i Nederland og DNSAP i Danmark.

Mot okkupasjonen

Var ikke Quislings autoritet knyttet til de tyske bajonetter? Nei, svarer Dahl; ikke i NS. Den bygget tvert om på at Quisling — slik NS så det — sto imot de tyske okkupasjonsmyndighetene. På den andre siden hadde jo NS fordeler av de tyske bajonettene. Men de var samtidig en evig belastning.

Var Quisling i mellomkrigsårene fascist? Nasjonalsosialist? I 1931-32 ble spørsmålet stilt om hans fascistiske holdning, og i Dagbladet skrev Ragnar Vold at Quisling var nazist, Norges Alfred Rosenberg. Dahl innvender at Quisling hadde korporative ideer uten å ville oppfattes som italiensk fascist. Heller ikke så han seg som nasjonalsosialist. Men han var i tvil. Hva skulle barnet hete? Quisling foretrakk å kalle det den nye nasjonalismen.

Dahl tidfester Quislings innmarsj i nasjonalsosialismen til 1939, og det som bidro var Nasjonal Samlings situasjon hjemme og storkrigen som avtegnet seg ute. I Berlin i desember 1939 ble han den impuls som satte Hitler på tanken å okkupere Norge, mener Dahl ut fra de kilder han har funnet. De er indirekte, fremkommet i ettertid gjennom Hitlers uttalelser og disposisjoner høsten 1940. Påstanden er om-

Stille front i Danmark og i Norge. 120 oppgaven lettere at jeg har kunnet benytte et kildemateriale som ble kjent i 1980-årene. Derfor blir dette den første egentlige biografien om Quisling, hevder Dahl, som blant annet sikter til den samling som ble tilgjengelig da Quislings enke, Maria, døde i 1980.

En forventning

Dersom Quisling ikke hadde fått en karriere fra 1941 til 1945, hadde hans liv frem til 1940 da vært verd 500 sider? Var Quisling i mellomkrigstidens norske politikk bare et kuriosum som den tyske okkupasjonsmakten likevel gjør oss interesserte i? Dahl vedgår poenget, men føyer til at han finner taperen Quisling, på en så særegen måte omstridt i samtiden, interessant i seg selv. Men hadde det ikke vært noe å fortelle om årene etter 1940, hadde det også vært mye mindre å skrive om årene før. Det er jo for eksempel ikke skrevet så mye om Samfundspartiet og Bertram Dybwad Brochmann, sier Dahl.

En Quisling-sak

I Stortinget ble Quisling i 1932 til en Quisling-sak da han som forsvarsminister tok et generaloppgjør med arbeiderbevegelsen og dens forbindelser til Moskva. Dahl vil nyansere:

— Quislings advarsler mot sovjetisk infiltrasjon ble sett som overspente. Men ettertidens forskning har vist at Quisling hadde mer rett enn han ante. Den norske arbeiderbevegelsens forbindelser til Moskva var ikke så uskyldige

OM QUISLING. — Ute har jeg fått spørsmål om en nordmann kan skrive en bok om Quisling. Personen er omgitt av et emosjonelt trykk, sier forfatter Hans Fredrik Dahl. I går kunne han presentere boken sin.

I boken bruker han uttrykket Quislings-forventning om den stemning som bredte seg i opinionen i 1932 etter oppgjøret med arbeiderbevegelsens Moskva-binding. Quisling dro rundt og holdt tale for et stort publikum og ble støttet av deler av Bondepartiet i en indre partistrid. Quisling var blitt en kjendis. Han hadde ambisjoner om å bruke Bondepartiet. Men hans popularitet hang i høyden uten tilknytning til det som gir posisjon i et parti. Hvor nært kom Quisling en rolle i det etablerte politiske system? Ikke så nært som han trodde, svarer Hans Fredrik Dahl.

Løst oppgaven

I et innlegg på pressekonferansen der boken ble presentert, bemerket professor Thomas Chr.

Wyller at vurderingen av Quisling før 1940 må glemme Quisling etter 1940. Hva var så nytt i Dahls bok om denne første tiden? Wyller fant ingen sensasjoner. Visse justeringer kunne friste lejeselsknekere, men endret ikke i vesentlig grad bildet av Quisling.

Derfor var det heller ikke tale om en rehabilitering: «Slike vurderinger får vente til bind to!» Rehabiliteringen lå eventuelt i at boken var skrevet og at den ikke imøtekom forventningen om den onde Quisling. Wyller mente at Dahl stort sett hadde løst sin oppgave som Quisling-historiker.

Så lenge nasjonalstaten består vil Quisling forbli en forræder på grunn av 1940, sa Dahl. Den radikale veteran Trygve Bull grep ordet og bemerket at den moralske bedømmelsen vel

sjonalsosialist? I 1931-32 ble spørsmålet stillt om hans fascistiske holdning, og i Dagbladet skrev Ragnar Vold at Quisling var nazist, Norges Alfred Rosenberg. Dahl innvender at Quisling hadde korporative ideer uten å ville oppfattes som italiensk fascist. Heller ikke så han seg som nasjonalsosialist. Men han var i tvil. Hva skulle barnet hete? Quisling foretrakk å kalle det den nye nasjonalismen.

Dahl tidfester Quislings innmarsj i nasjonalsosialismen til 1939, og det som bidro var Nasjonal Samlings situasjon hjemme og storkrigen som avteget seg ute. I Berlin i desember 1939 ble han den impuls som satte Hitler på tanken å okkupere Norge, mener Dahl ut fra de kilder han har funnet. De er indirekte, fremkommet i ettertid gjennom Hitlers uttalelser og disposisjoner høsten 1940. Påstanden er omstridt og problematisk, sier Dahl, som lover begrunnelsen for den i bind to.

GEORG ØVSTHUS BT

FØREREN: Vidkun Quisling taler til over 3000 hirdmenn fra hele Norge 2. november 1941.

TAPEREN

Vidkun Quisling

Bøker

Hans Fredrik Dahl:
«Vidkun Quisling: Liv og lære.
Bind I: En fører blir til»
Aschehoug

Den gamle aversjonen mot i det hele tatt å befatte seg med fenomenet Quisling sitter dypt. Men er den først nedkjempet, gjør denne boken det mulig å fatte en smule interesse for mennesket og apparatet bak krigsårenes skampæler. Vidkun Quisling og partiet hans Nasjonal Samling. Partiet var hans, og han var den enerådende. «Førerem», som han ble kalt. Det ble livsgjerningen hans å ville reise en bevegelse, som i hans merkelige drømmeverden skulle frelse ikke bare nasjonen, men hele menneskeheten fra bolsjevismens forbannelser. At det nettopp var hos bolsjevikene han hentet både inspirasjon og mønstre for sine opprinnelige drømmer, er bare et av mange paradokser i dette skakkjorte menneskes liv. Inntrykene fra tiden som militærattasjé i revolusjonsbyen Petrograd i 1918 formet de tanker han gjorde seg om oppbyg-

gingen av sin universale religion og det regime som skulle forvalte denne. At det var slik, påberopte han seg til sin siste dag som bevis for at han slett ikke var elev av Hitler i kampen mot akkurat bolsjevikene.

Første bind av Hans Fredrik Dahls bok «Liv og lære» har undertittelen: «En fører blir til». Den tar for seg tiden fram til Hitlers innmarsj i Polen september 1939, da Quisling definitivt hadde tilkjennegitt at han sto på Det tredje rikes side i det kommende verdensoppgjøret. På grunnlag av et enormt materiale som går fra trykte avhandlinger ned til dagboks- og kladdenotater belyser Dahl sider vedmannens og partiets mer enn merkelige utvikling, begge deler preget av bisarre krumspring i en drømmeverden av fantasifostre.

Dahls fremstilling er i alt vesentlig refererende. Han legger fram sitt omfattende materiale og overlater stort sett kommentaren til leseren. Det er en styrke ved verket, og gir forfatteren en viss avstand til hendingen. Han engasjerer ikke for eller mot innholdet i det som skjer. Likevel er det samtidig

en svakhet. Han oppnår ikke å skape den journalistiske spenning som lokker til å lese videre. Tilegnelsen blir noe av et pliktlop.

Kanskje er det bevisst. For nå femti år etter stiller vi oss kanskje spørsmålet: Plikter vi å kjenne mennesket bak vignetten Quisling? Vi som tilhører den generasjonen som dømte og henrettet ham for det skjendigste av alt, landsforræderi, vet vi hvem han var? Og vet vi hvem som fulgte ham, og hvorfor?

Dahls arbeid så langt inneholder utvilsomt mengder av data og fakta som er fremmed for de aller fleste av oss, selv om vi mener oss fortlørlige med kristidslitteraturen, Quisling-biografiene medregnet. Forfatteren bygger ikke opp noe nett av unnskyldninger, hva man muligens kunne frykte for. Likevel gir han utallige forklaringer. Han viser oss et mer enn vanlig velutrustet menneske med drømmer og visjoner, utvilsomt også med veldig ambisjoner, en klossmajor som gang på gang taper og gjøres til skamme i sin naive velmenhet. Mannens profeterte vyer kombinert med grensels tro på eget kall fratar ham kontakten med den nakne virkelighet. Ribbet til skinn og med bare 700 tilhengere igjen av ca. 25.000 ser han seg etter valget i 1937 fremdelse som Føren og verdensfrelseren i omveltningen som snart må melde seg. Og da først er det han våger spranget. «Han brænder sine skibe», velger side og taper på ny i dragsuget av nazirikets blodige undergang.

Her og der kan man fristes til å motsi forfatteren, som når han antyder at man umiddelbart foran 2. verdenskrig ikke egentlig kjente den pro-tyske opinion i Norge og derfor ikke kan vite om Quisling ved å velge Tyskland gikk sin egen vei. Om Dahl hadde levet den gang, kunne han umulig ha tatt feil av menigmanns oppfatning av Hitler-styret, klart gjenspeilet i spaltene i storparten av norske aviser. Pro-tyske var vi så menn ikke.

ODD STRAND

Ibux

-hurtig smertelindring uten resept

Ibux inneholder Ibuprofen og er spesielt egnet ved menstruasjonsmerter, giktsmerter, muskel/skjelettsmerter og hodepine. Plages du av sterke eller langvarige smerter og feber, bør du konsultere lege. Ibux skal ikke brukes av personer som har

eller har hatt magesår, som ikke tåler acetylsalicylsyre, eller av personer med astma. Gravide må bare bruke Ibux i samråd med lege. Ta ikke høyere dose enn angitt på pakningen.

Ibux 200 mg. 20 tabletter kr 23,60 (oktober 91).

WEIDEPHARMASØYTISKE A/S

